

СЛОВО МОЛОДИМ НАУКОВЦЯМ

УДК 343.8

DOI: 10.31359/1993-0909-2023-30-2-227

Вікторія Ігорівна Шуліка

Кафедра теорії та історії держави і права,
юридичний факультет
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
Луцьк, Україна

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИПРАВНИХ УСТАНОВ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАНЬ В ПЕНІТЕНЦІАРНИХ УСТАНОВАХ АНГЛІЇ ТА УЕЛЬСУ

Анотація. З огляду на реформу пенітенціарної системи України, що триває з 2016 року особливо актуальним є дослідження зарубіжних пенітенціарних систем з метою виокремити найбільш ефективні інститути пенітенціарії для їх подальшої рецесії в національну пенітенціарну систему. Метою нашої роботи, яка корелюється із завданнями, що ми поставили перед собою було системне окреслення особливостей функціонування виправних установ та особливостей відбування покарання в Англії та Уельсі. Поставлені завдання ми виконували послуговуючись методами системного аналізу, аналізу статистичних даних, синтезу та дедукції. Ми використовували і спеціальний порівняльно-правовий метод (нормативне порівняння). Практична цінність роботи полягає у тому, що автором було синтезовано перелік особливостей відбування покарань в пенітенціарних установах Англії та Уельсу з огляду на усі окреслені чинники, що в комплексі показують унікальність та ефективність синергії англійської та уельської пенітенціарії. Як результат, автором вперше здійснено систематизовану класифікацію британських пенітенціарних установ залежно від місця відбування, ступеня тяжкості та повторюваності злочину, суспільної небезпеки, психічного стану ув'язненого тощо. Автором здійснено комплексний аналіз статистичних даних чисельності ув'язнених в Англії та Уельсі, гендерного розподілу злочинців. Проілюстровано та прокоментовано статистику кількості правопорушників під наглядом Служби пробації Його Величності, показано вплив пандемії COVID-19 різні сфери функціонування виправних установ, зокрема і на спектр вимог та індивідуального стану осіб, яких опікує Служба пробації.

Ключові слова: пенітенціарне право; пенітенціарні установи; пенітенціарні установи Англії та Уельсу; в'язниці Англії та Уельсу; виконання покарань в Англії та Уельсі.

Viktoriia I. Shulika

Department of Theory and History of State and Law, Faculty of Law
Lesya Ukrainka Volyn National University
Lutsk, Ukraine

CLASSIFICATION OF PENAL INSTITUTIONS AND THE SPECIFICS OF PUNISHMENT EXECUTION IN THE PENITENTIARY FACILITIES OF ENGLAND AND WALES

Abstract. *In view of the reform of the penitentiary system of Ukraine, which has been ongoing since 2016, it is particularly relevant to study foreign penitentiary systems in order to identify the most effective penitentiary institutions for their further adoption into the national Ukrainian penitentiary system. The purpose of the work, which correlates with the tasks we set for ourselves, was to systematically outline the peculiarities of the functioning of penal institutions and the peculiarities of serving sentences in England and Wales. We fulfilled our tasks using the methods of system analysis, statistical data analysis, synthesis and deduction. We also used a special comparative legal method (normative comparison). The practical value of the work lies in the fact that the author has synthesized a list of features of serving sentences in penitentiary institutions in England and Wales, considering all the factors outlined, which show the effectiveness of the synergy of the English and Welsh penitentiary. As a result, the author did a systematic classification of British penitentiary institutions depending on the place, severity and recurrence of the crime, the mental state of the prisoner, etc. The author has made a comprehensive analysis of the statistical data on the number of prisoners in England and Wales and the gender distribution of criminals. The author illustrates and comments on the statistics of the number of offenders under the supervision of His Majesty's Probation Service, and shows the impact of the COVID-19 pandemic on various areas of penal institutions of England and Wales.*

Keywords: *penitentiary law; penal institutions; penitentiary institutions of England and Wales; prisons of England and Wales; execution of sentences in England and Wales.*

ВСТУП

В умовах реформування пенітенціарної системи України, що триває з 2016 року і до сьогодні, особливо доцільно дослідити зарубіжний досвід нормативного та інституційного урегулювання діяльності виправних установ. Актуальність підтверджується відсутністю комплексного дослідження особливостей відбування покарань в пенітенціарних установах Англії та Уельсу. З огляду на те, що пенітенціарія Великобританії загалом та англійська і уельська пенітенціарія зокрема, є одними із зразкових за рівнем зниження кількості повторюваності злочинів, перевиховання та реінтеграції в соціальне життя осіб, що відбули покарання, а також рівнем дотримання прав і свобод та високими показниками якості умов тримання в'язнів, необхідно здійснити аналіз характерних рис пенітенціарних установ Англії та Уельсу для виокремлення їх особливостей та специфіки. Проблематика обраної теми дослідження підтверджується також тим, що за відсут-

ності уніфікованих думок дослідників щодо характерних особливостей відбування покарання ми не можемо сформулювати «ключ до успіху», яким послуговується англійська пенітенціарія для ефективності свого функціонування.

Для нас, як дослідників вітчизняного та зарубіжного пенітенціарного права, важливо розпочати з того, що очевидним є взаємний зв'язок елементів національної кримінально-виконавчої системи не лише між собою, а й з відповідними елементами зарубіжних кримінально-виконавчих систем. Так, представник Одеської школи кримінального та кримінально-виконавчого права М. І. Хавронюк у своїх працях справедливо стверджує, що реформування та нововведення в українському кримінально-виконавчому законодавстві з'являються часто під впливом апробованих на практиці положень законодавства інших держав або результатів наукових досліджень зарубіжних учених, в результаті чого кримінально-виконавчі норми в Україні застосовуються з урахуванням певною мірою того, як аналогічні норми застосовуються в інших державах [1, с. 299]. Саме тому закономірний інтерес для вітчизняних дослідників англійського пенітенціарного права становить виокремлення характерних рис його функціонування загалом. Проте, ми переконані, що не менш важливим є дослідження особливостей відбування покарань та умов тримання ув'язнених в Англії та Уельсі, особливо в контексті реформи пенітенціарної системи, яка відбувається в Україні з 2016 року [2]. Істотно, що дослідження інститутів пенітенціарної системи Великобританії постійно тривають, відтак при оцінці доцільності звертатися саме до системи виконання покарань у Британії, як до взірця ми проаналізували найновіші дослідження у цій галузі, зокрема роботу Lindsey R. Riback та ін., що окреслює особливості боротьби із наслідками пандемії COVID-19 всередині пенітенціарної системи Сполученого Королівства [3, р. 2]. Про важливість звернення до досвіду пенітенціарії Великобританії при формуванні векторів реформування вітчизняної пенітенціарної системи у своїх дослідженнях стверджують і М. М. Яцишин та Ю. П. Крисюк [4].

Для нас цікаво, що незважаючи на достатню сфокусованість британського пенітенціарного права на усі аспекти процесу притягнення особи до кримінальної відповідальності у вигляді відбування покарання у спеціалізованих закладах, у Сполученому Королівстві відсутня кодифікація кримінально-виконавчого права як така. На цьому феномені акцентують увагу вітчизняні дослідники пенітенціарного права Великобританії, зокрема і М. С. Пузирьов у праці «Виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах: порівняльно-правове дослідження» [5]. Тим не менше, функціонування установ відбування покарань в Англії та Уельсі, інститути, за допомогою яких гарантуються гідні умови тримання, реалізації та захисту прав і свобод засуджених осіб, відсоток реабілітованих та ресоціалізованих в'язнів, справедливо можемо вважати такими, якими можна послуговуватися при реформуванні вітчизняної пенітенціарії. Науковий інтерес для нас становлять також способи класифікації установ

відбування покарань в Англії та Уельсі через надзвичайно логічні, на нашу думку, підстави їх категоризації.

Відповідно до Закону про виконання покарань (Criminal Justice Act) 2003 року, установи виконання покарань у Великій Британії мають забезпечити безпеку громадськості, зберегти та покращити здоров'я та добробут засуджених, реабілітувати їх та підготувати до повернення у суспільство [6]. Серед основних функцій установ виконання покарань варто виділити наступні: забезпечення безпеки та порядку в установах; надання засудженим доступу до медичної допомоги та соціальних послуг; проведення психологічної роботи з засудженими з метою реабілітації та реінтеграції їх у суспільство; організація навчальних та професійних курсів для засуджених з метою поліпшення їхньої освіти та кваліфікації; забезпечення засуджених можливістю зв'язку з родиною та близькими; проведення робіт з утримання установ та території у належному стані.

1. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

Методологічна основа дослідження ґрунтується на принципах науковості, об'єктивності, історизму, всебічності, системності та ін. Для досягнення мети наукового дослідження, представленого у цій статті, було використано низку підходів, зокрема: діалектичний підхід, загальнотеоретичний підхід, прагматичний підхід. Досліджуючи тематику класифікації виправних установ та особливостей відбування покарання в Англії та Уельсі, та посилаючись на трактування доцільності використання методів наукового дослідження пенітенціарії, запропонованих С. В. Лучком [7, с. 153], ми послуговувалися такими загальнонауковими методами дослідження як системний аналіз пенітенціарії Великобританії, аналіз статистичних даних, синтез особливостей функціонування виправних установ Англії та Уельсу.

З-поміж загальнонаукових методів пізнання ми особливо послуговувалися описовим методом, який дозволив охарактеризувати предметну сферу загальнодозвільного типу юридичного регулювання, що окреслюється завдяки різним проявам обмежень та правил, встановлених для дотримання порядку та етапності у здійсненні кримінально-виконавчого провадження та виконання законного вироку суду; структурно-функціональним методом, за допомогою якого було з'ясовано діяльнісну сферу дозвільного типу юридичного регулювання функціонування пенітенціарних установ Англії та Уельсу, обумовлену такими складниками як об'єктивно обґрунтоване (судом) обмеження права на свободу людини одночасно із зобов'язанням держави дотримуватись основоположних прав і свобод, що повинно бути гарантоване інститутами виконання покарань. При формулюванні висновку ми використовували дедуктивний метод наукового пізнання

Крім того, ми зверталися до таких спеціально-наукових методів дослідження як порівняльно-правовий метод (внутрішнє та нормативне порівняння). При вивченні взаємозв'язку теорії та практики функціонування виправних установ

Англії та Уельсу ми використовували структурно-функціональний метод наукового дослідження. Матеріалом для нашого дослідження слугували нормативно-правові акти, що регулюють діяльність виправних установ Англії та Уельсу, закони, директиви, судові прецеденти, статистичні дані, опубліковані на офіційному веб-порталі Міністерства Юстиції Великобританії, сформовані Урядом Великобританії, загальнотеоретичні та догматичні дослідження особливостей та установ виконання покарань в Англії та Уельсі.

2. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

У тій чи іншій мірі, до вивчення теоретико-прикладних аспектів пенітенціарії Великобританії в різні історичні періоди зверталися такі вітчизняні та зарубіжні вчені як Л. В. Багрій-Шахматов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, І. Г. Богатирьов, М. М. Гернет, С. Ф. Денисов, О. М. Джужа, О. А. Долгий, В. М. Дрьомін, О. І. Зубков, О. Ф. Кістяківський, В. В. Коваленко, О. Г. Колб, Н. В. Коломієць, І. М. Копотун, О. М. Литвинов, В. Г. Лихолоб, О. О. Малиновський, В. О. Меркулова, П. П. Михайленко, С. С. Мірошниченко, В. М. Пальченкова, С. В. Познишев, Г. О. Радов, О. П. Рябчинська, А. В. Савченко, М. Д. Сергєєвський, С. С. Яценко, М. М. Яцишин та ін.

Безпосередньо дослідження установ виконання та відбування покарань у зарубіжних країнах проводила низка науковців радянського та сучасного періодів (Р. О. Андреященко, З. А. Астеміров, О. І. Бажанов, К. Ж. Балтабаєв, Є. П. Бурдо, А. М. Бурцев, І. Б. Вікторова, М. Л. Греков, О. Я. Гришко, В. І. Гуржій, В. О. Жабський, В. О. Зайченко, Ю. В. Калінін, О. О. Ложников, О. Ф. Маруков, М. П. Мелентьев, Н. І. Нарішкіна, М. О. Стручков, П. В. Тепляшин, Н. Б. Хуторська, Ю. В. Чакубаш, В. П. Шупілов та ін.), а також відомі західноєвропейські й американські вчені-правники (Т. Агелвік, М. Босворт, Х. Вааль, К. Гофф, Дж. Даллам, Г. Деммер, Дж. Дігнен, Ш. Доловіч, Ф. Дюнкел, М. Кавадіно, Е. Койл, Н. Крісті, та ін.). Однак, і до сьогодні питання оптимальної та предметної класифікації виправних установ та виокремлення особливостей відбування покарання в Англії та Уельсі залишається недослідженим.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

В Англії та Уельсі покарання виконуються через систему пенітенціарних установ, які контролюються та управляються Національним відомством виконання покарань (*National Offender Management Service*). Це відомство відповідає за забезпечення безпеки та організацію ув'язнення засуджених осіб, а також за здійснення реабілітаційних заходів з метою зменшення ризику повторної злочинності. Установи виконання покарань у Великій Британії покликані стежити за тим, щоб засуджені отримали достатню підтримку та можливості для реабілітації, щоб після відбуття покарання вони могли повернутися до суспільства як повноправні громадяни.

Установи виконання покарань у Великій Британії є частинами системи виконання покарань та пробації. Вони призначені для виконання покарання та пробації осіб, які були засуджені до позбавлення волі або умовного засудження з накладенням відповідного обмеження свободи. Вони включають у себе в'язниці, відкриті установи, колонії відкритого типу та інші види установ, де засуджені можуть відбувати покарання та отримувати підтримку та допомогу у процесі реабілітації.

Залежно від місця відбування покарання установи виконання покарань у Великій Британії поділяються на такі типи:

1. Національний центр виконання покарань (*National Probation Service*) – це організація, що займається виконанням покарань та наглядом за особами, які отримали умовне засудження або умовно-дострокове звільнення з в'язниці. Вона також надає підтримку цим особам під час проходження програм реабілітації.

2. Відділ виконання покарань (*Probation Trust*) – це регіональні організації, які здійснюють нагляд та контроль за виконанням умовного засудження, а також проводять реабілітаційні програми для засуджених.

3. В'язниці (*Prisons*) – це установи, в яких утримуються засуджені особи, які мають відбути покарання у вигляді позбавлення волі. Вони також надають різні програми та послуги, спрямовані на реабілітацію та соціалізацію засуджених осіб.

4. Установи відкритого типу (*Open Prisons*) – це відділення в'язниць, де засуджені особи мають більше свободи та можуть виходити на роботу чи займатися навчанням поза установою. Цей вид установи часто використовується для підготовки засуджених до повернення в суспільство.

5. Установи молодіжної виконавчої служби (*Youth Offending Teams*) – це організації, які співпрацюють з молодими засудженими та їх сім'ями, щоб допомогти їм відновити себе та забезпечити їхнє перевиховання та ресоціалізацію.

В залежності від ступеня тяжкості скоєного злочину, установи виконання покарань поділяються на категорії від А (де особи відбувають покарання за найбільш тяжкі злочини) до D (в яких особи відбувають умовне покарання, або покарання за найлегші злочини). Розглянемо їх дещо детальніше:

Категорія А. Колонії на віддалених островах – це заклади, що розташовані на віддалених територіях, наприклад, на острові Мен, і які використовуються для виконання покарань з особливо важких злочинів.

Категорія В. В'язниці – це заклади виконання покарань, де засуджені утримуються у камерах і дотримуються певного режиму. У Великій Британії є різні типи в'язниць, включаючи в'язниці із покращеними умовами перебування та в'язниці із підвищеним рівнем охоронюваності.

Категорія С. 1. Спеціалізовані центри – це заклади, спрямовані на виконання конкретних покарань, таких як лікування від наркотиків чи алкоголю або робота з особами з особливими потребами. 2. Виправні центри – це заклади, де засуджені проводять день активніше, включаючи роботу та навчання, з метою реабілітації та підготовки до повернення у суспільство.

Категорія D. Центри відкритого типу – це заклади, які дозволяють засудженим перебувати поза в'язницею, зазвичай з обмеженими умовами і певним розкладом.

Беручи до уваги загальнодоступні статистичні дані, на початку 2021 року у Великій Британії було 117 в'язниць, які обслуговували Англію, Уельс та Шотландію, а також 12 відкритих в'язниць і 3 відкриті колонії для виконання умов призначених покарань. Також варто сказати, що існують спеціальні установи для молоді, жінок та осіб з психічними розладами. Проте, відзначимо, що система установ виконання покарань Сполученого Королівства є децентралізована, тому тюремна статистика Великобританії публікується окремо для Англії та Уельсу, за це відповідає Міністерство Юстиції (*the Ministry of Justice*), Шотландії – Шотландський Уряд (*the Scottish Government*) і для Північної Ірландії – Департамент Юстиції (*the Department of Justice*) [8, р. 4].

Щотижневі дані про кількість ув'язнених доступні для Англії, Уельсу та Шотландії, а щоквартальні – для Північної Ірландії. Станом на червень 2022 року загальна кількість ув'язнених у Великій Британії становила приблизно 89520 осіб, з них – 81806 в Англії та Уельсі станом на 31 грудня 2022 року (це на 3% більше, ніж за аналогічний період попереднього року) [9]; 7430 – у Шотландії [10]; 1764 – у Північній Ірландії станом на 17 лютого 2023 року [11].

Зазначимо, що ще 240674 правопорушники знаходяться у правовому режимі пробації (під наглядом держави) в Англії та Уельсі станом на кінець вересня 2022 року. Їх кількість зросла на 2% порівняно з кількістю правопорушників під наглядом станом на кінець вересня 2021 року [9].

Для нас цікаво дослідити, як варіювалась кількість ув'язнених осіб в Англії та Уельсі. На офіційному веб-порталі Міністерства Юстиції Великобританії, коментуючи опубліковані ним статистичні дані, зазначає, що кількість ув'язнених в Англії та Уельсі станом на 31 грудня 2022 року, порівнюючи її з аналогічною датою у 2021 році, зросла. За цей 12-місячний період загальна кількість ув'язнених зросла приблизно на 2700 осіб (що становить 3%) до 81806 осіб. Однак кількість ув'язнених ще не повернулася до допандемічного рівня. Станом на 31 грудня 2022 року кількість ув'язнених все ще приблизно на 1200 осіб менша, ніж станом на 31 березня 2020 року.

Тенденція до збільшення кількості осіб, які перебувають під вартою, яку ми спостерігали з початку 2020 року, продовжилася (зростання на 11% за період з 31 грудня 2021 року по 31 грудня 2022 року). За останні 12 місяців зросли обидві категорії осіб, які перебувають під вартою: кількість «непідсудних» збільшилася на 12%, а кількість «засуджених, яким не винесено вирок» – на 8%. Це, ймовірно, відображає вплив відновлення роботи судів після запровадження обмежень у зв'язку з COVID-19, що призвело до збільшення кількості ув'язнених, які перебувають під вартою. Значне збільшення кількості «несудимих» у цьому кварталі, ймовірно, також частково зумовлене страйком Асоціації адвокатів у кримінальних справах восени 2022 року [9].

Для нас однозначно цікавим є феномен так званого «різдвяного помилування» в пенітенціарних установах Англії та Уельсу. Відтак, Міністерство Юстиції заявляє, що дані про кількість ув'язнених станом на 31 грудня, як правило, нижчі, ніж в інші пори року через звільнення ув'язнених перед різдвяними святами та закриття судів на святкові канікули, але кількість ув'язнених у слідчих ізоляторах наприкінці 2022 року була найвищою за останні щонайменше 50 років. Кількість вперше прийнятих ув'язнених з квітня по червень 2022 року становила близько 15 800 осіб (на 5% більше, ніж за аналогічний період 2021 року). Це все ще нижче рівня близько 18 000 на квартал, який спостерігався до пандемії. У міру послаблення обмежень тюремного режиму, пов'язаних з COVID-19, ми побачимо дуже великі відсоткові зміни в певних сферах. Наприклад, у період з липня по вересень 2022 року було зафіксовано близько 97500 випадків тимчасового звільнення з-під варти – це на 30% більше, ніж у тому ж кварталі 2021 року, але це лише часткове повернення до рівня до пандемії, який становив близько 110000 випадків на квартал.

Значні відсоткові зміни також спостерігаються в усіх підтипах тимчасового звільнення ув'язнених (Release on Temporary License, далі – ROTL), наприклад, кількість випадків ROTL, пов'язаних з «нічним звільненням для переселення», зросла на 60%, а кількість випадків ROTL, пов'язаних з роботою, збільшилася на третину порівняно з аналогічним періодом 2021 року. Це пов'язано з відходом від обмежень, які були накладені на тюремний режим у зв'язку з COVID-19.

Для наглядного прикладу тенденції до зростання чисельності ув'язнених осіб у Англії та Уельсі протягом останніх 20-ти років, пропонуємо розглянути рисунок 1, на якому показано чисельність ув'язнених станом на грудень 2002-грудень 2022 року [8].

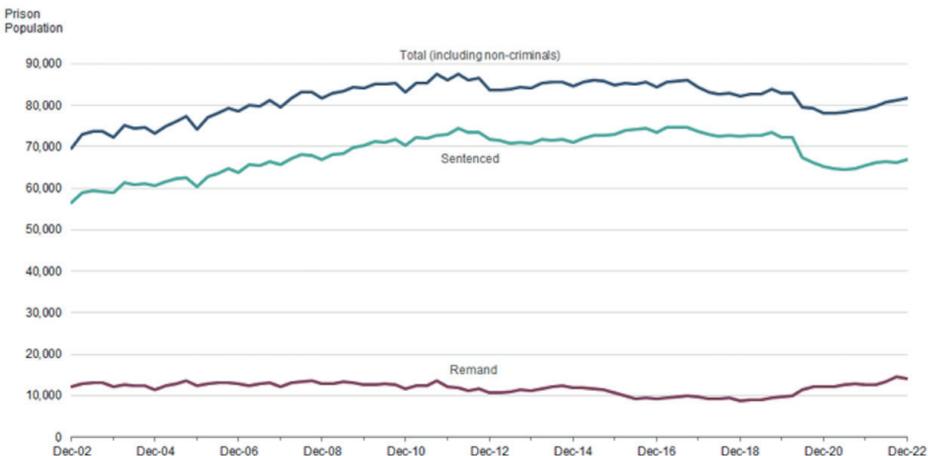

Рисунок 1. Чисельність ув'язнених осіб в Англії та Уельсі (грудень 2002р. – грудень 2022р.)

Як бачимо, у період з червня 2016 року до початку пандемії COVID-19 у 2020 році кількість осіб, які перебували в місцях попереднього ув'язнення, становила менше 10000. З початком пандемії вона зросла, і в цьому кварталі показник у 14143 особи на 11% вищий, ніж у грудні 2021 року. Нещодавній страйк адвокатів, ймовірно, також вплинув на цю цифру. Кількість ув'язнених, які перебувають під слідством, зросла на 12% (до 9306 осіб) порівняно з кінцем грудня 2021 року, тоді як кількість засуджених, яким не винесено вирок, зросла на 8% (до 4837 осіб) за той самий період.

Більшість осіб, які перебувають під вартою в очікуванні вироку, були засуджені за насильство проти особи (29% від загальної кількості осіб, щодо яких не було винесено вироку, та 18% від загальної кількості засуджених); або за наркозлочини (24% від загальної кількості осіб, щодо яких не було винесено вироку, та 34% від загальної кількості засуджених).

Коментуючи статистичні дані щодо категорії злочинів, за які засуджені особи, варто зазначити, що хоча «сексуальні злочини» є однією з найбільших груп серед ув'язнених, які відбувають покарання у вигляді негайного позбавлення волі, їхня чисельність зменшувалася з моменту досягнення піку в середині 2018 року. Однак за останній рік вона знову поступово зросла, збільшившись на 5% (до 12745 осіб) за 12 місяців до 31 грудня 2022 року. Кількість осіб, які перебувають під вартою за «сексуальний злочин», також зросла за останні 12 місяців (на 41% серед осіб, які перебувають під вартою без вироку суду, і на 15% серед засуджених без вироку суду). Троє з кожних десяти (31%) ув'язнених, які відбувають покарання у вигляді негайного позбавлення волі, були засуджені за насильство проти особи (НОП). Ця частка зросла з рівня «кожен четвертий» (25%), який спостерігався в останні роки.

Що стосується такого виду ув'язнення, як відтерміноване (*Extended Determinate Sentences, далі – EDS*), треба сказати, що в такому випадку застосовується специфічний термін ув'язнення, більшу частину якого відбувають у в'язниці, після чого призначають додатковий тривалий період дозволу на проживання в громаді. Такий вид покарання може бути призначений, якщо правопорушник визнаний винним або має попередню судимість за конкретний сексуальний, насильницький або терористичний злочин. Станом на 31 грудня 2022 року 7155 ув'язнених відбували такі покарання, це на 11% більше порівняно з аналогічним періодом минулого року і вперше кварталний показник перевищив 7000. Ув'язнені, які відбувають EDS, зараз становлять 9% від загальної кількості ув'язнених [6].

Досліджуючи кількість засуджених до довічного позбавлення волі (невизначений строк ув'язнення) або *Indeterminate sentences*, цікаво зазначити, що станом на 31 грудня 2022 року 8513 ув'язнених (8186 чоловіків; 327 жінок) відбували невизначені строки покарання, серед них *Imprisonment for Public Protection* (далі –

IPP) або ув'язнення з метою захисту суспільства та *life sentences*, або довічне ув'язнення. Це означає незначне загальне зменшення (-1%) порівняно з 31 грудня 2021 року. Кількість ув'язнених, які відбувають довічне ув'язнення (7119 осіб), збільшилася на 1% порівняно з минулим роком, тоді як кількість ув'язнених, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі з метою громадського захисту, зменшилася на 13% до 1 394 осіб. При винесенні вироку правопорушникам встановлюється мінімальний термін («*tariff*»), який вони повинні фізично відбутися у в'язниці, перш ніж вони зможуть подати заяву до Комісії (Parole Board) з питань умовно-дострокового звільнення. Більшість (57%) ув'язнених, які залишилися на волі, перебувають у в'язницях понад дев'ять років після закінчення свого терміну ув'язнення. Кількість відкликаних ув'язнених, які відбувають довічне ув'язнення, зросла на 13% до 753 порівняно з груднем 2021 року, тоді як кількість відкликаних ув'язнених, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі з метою IPP, зросла на 10% до 1498.

Аналізуючи статистичні дані пенітенціарних установ Англії та Уельсу, цікаво також прослідкувати кількість іноземців-засуджених до відбування покарання та ув'язнених – *Foreign National Offenders* (*dani* – *FNOs*). Відтак, станом на 31 грудня 2022 року під вартою перебувало 9797 іноземців (2951 – під вартою, 6261 – засуджених і 585 – некримінальних), що становить 12% від загальної кількості ув'язнених. Кількість іноземців серед ув'язнених залишилася стабільною (зменшилася менш ніж на 1%) порівняно з 31 грудня 2021 року. Найпоширенішими національностями після громадян Великої Британії у в'язницях є албанці (13% від загальної кількості ув'язнених іноземців), поляки (8%), румуни (8%), ірландці (6%), литовці (4%) та ямайці (4%) [9].

Досить інформативними та цікавими, на нашу думку, є дані щодо гендерного представництва (у відсотках) засуджених до позбавлення волі, у кожній із вищеперерахованій нами групі злочинів. На прикладі періоду з липня по вересень 2022 року можемо побачити наступні дані, наведені на рисунку 2.

Тут зазначимо, що очевидною є перевага чоловічої статі у злочинах усіх категорій. Але найбільше осіб жіночої статі у порівнянні із чоловіками вчинили шахрайські злочини, коли чоловіки найбільше, у порівнянні із жінками, вчинили злочини проти сексуальної недоторканості особи. У топі вчинюваних злочинів серед чоловіків також злочини щодо порушення громадського порядку, незаконного обігу наркотиків, злочини проти чужого майна. Першість серед злочинних діянь, вчинюваних жінками Англії та Уельсу, займають злочини з безпеки руху, насильницькі злочини проти осіб, а також крадіжки.

Щодо виправдувальних вироків суду то статистика свідчить, що 20% від усіх виправдувальних рішень суду припадає на жіночу половину, в той час, коли 80% – на чоловічу. Беззаперечно, ці дані корелюються із гендерним розподілом від загальної кількості вчинених злочинів.

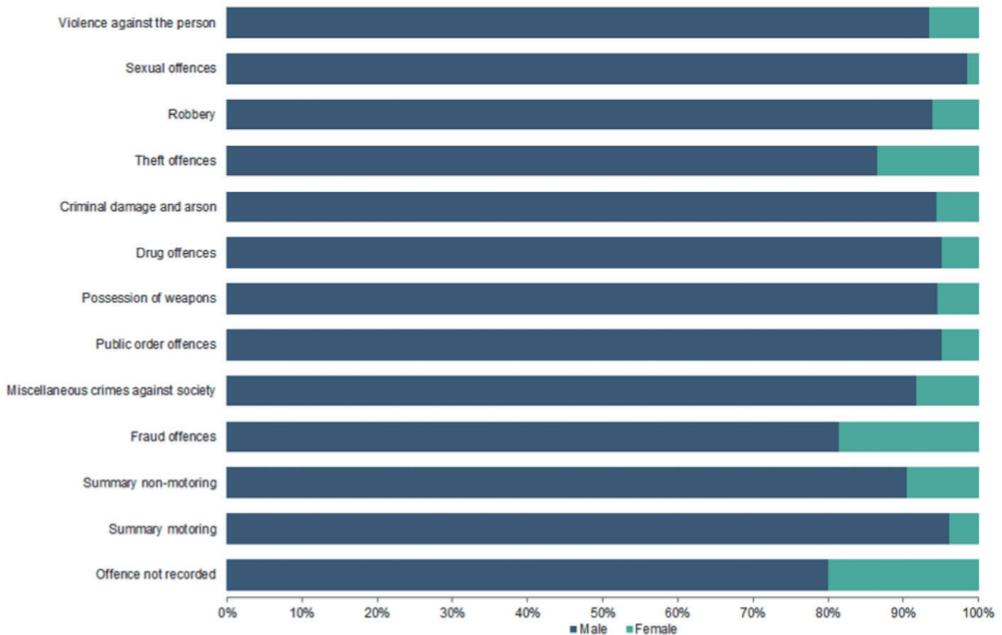

Рисунок 2. Гендерний розподіл в'язнів (станом на липень-вересень 2022 р.)

Беручи до уваги поняття та функціонування інституту пробації в Англії та Уельсі, зазначимо, що останні статистичні дані продовжують демонструвати, що тенденції щодо кількості розпочатих пробацій та обсягів справ перебувають на тому ж рівні, що й до пандемії COVID-19. Це свідчить про зростання в цілому, оскільки наприкінці весни 2020 року було скасовано операційні обмеження, запроваджені у відповідь на пандемію. Станом на 30 вересня 2022 року під наглядом Служби пробації перебувало 240674 правопорушники (рисунок 3), що на 2% більше порівняно з 30 вересня 2021 року та на 1% менше порівняно з 30 червня 2022 року. З кінця вересня 2021 року до кінця вересня 2022 року кількість справ, пов'язаних із судовими приписами, зросла на 6% – з 107364 до 114073, причому кількість правопорушників, яким було призначено громадські роботи, та правопорушників, яким було призначено умовне засудження, збільшилася на 5% та 10% відповідно. Загальна кількість правопорушників, які перебували під наглядом до або після звільнення з місць позбавлення волі, на кінець вересня 2022 року становила 131215 осіб, що на 0,2% менше, ніж на кінець вересня 2021 року.

Пропонуємо ознайомитись із рисунком 3, де відображено кількість правопорушників під наглядом Служби пробації Його Величності протягом останніх десяти років з 30 вересня 2012 року по 30 вересня 2022 року [12].

Можемо прокоментувати, що у період з липня по вересень 2022 року 36212 правопорушників розпочали виконання судових приписів або нагляд до звільнен-

ня, що на 6% менше, ніж у попередньому кварталі і на 10% менше, ніж у тому ж кварталі минулого року. У період з липня по вересень 2022 року кількість правопорушників, які почали виконувати судові приписи, зокрема, зменшилася на 5% порівняно з попереднім кварталом і на 8% порівняно з аналогічним кварталом минулого року. Кількість правопорушників, які розпочали пробаційні роботи, зменшилася на 2% до 15193 порівняно з попереднім кварталом і зменшилася на 5% порівняно з аналогічним кварталом минулого року. Водночас кількість правопорушників, яких було засуджено до Suspended Sentence Order (далі – SSO) з вимогами (тобто додатковими обмеженнями – авт.), зменшилася на 10% до 7300 порівняно з попереднім кварталом і на 15% порівняно з аналогічним кварталом минулого року. Крім того, протягом останнього кварталу на 8% та 13% зменшилася кількість правопорушників, які розпочали нагляд до звільнення, порівняно з попереднім кварталом та аналогічним кварталом попереднього року відповідно.

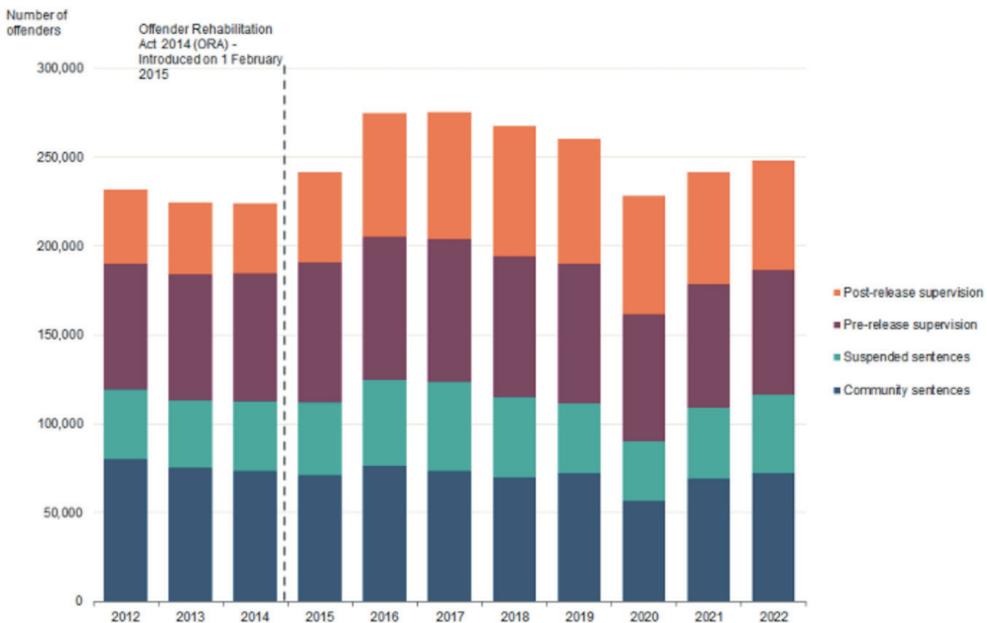

Рисунок 3. Кількість правопорушників під наглядом Служби пробації (вересень 2012-вересень 2022)

Кількість правопорушників, за якими розпочато нагляд Служби пробації, зменшилась у більшості груп правопорушень. Однак, порівняно з аналогічним кварталом попереднього року, у липні-вересні 2022 року спостерігалось збільшення кількості осіб, які розпочали пробацію за вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з пошкодженням майна та підпалом, сексуальних злочинів

та вчиненням насильства над особою (збільшення на 20%, 14% та 5% відповідно). Відповідно, кількість правопорушників, які перебували під наглядом Служби пробачії за вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з пошкодженням майна, підпалом, сексуальними злочинами та насильством над особою, станом на 30 вересня 2022 року також зросла на 3% до 247,17% до 1975 та 38% до 9187 відповідно, порівняно з кількістю правопорушників, які перебували під наглядом Служби пробачії станом на 30 вересня попереднього року [13].

Можемо також спостерігати вплив пандемії COVID-19 на різний спектр вимог до осіб, якими опікується Служба пробачії. Дані наведені на рисунку 4.

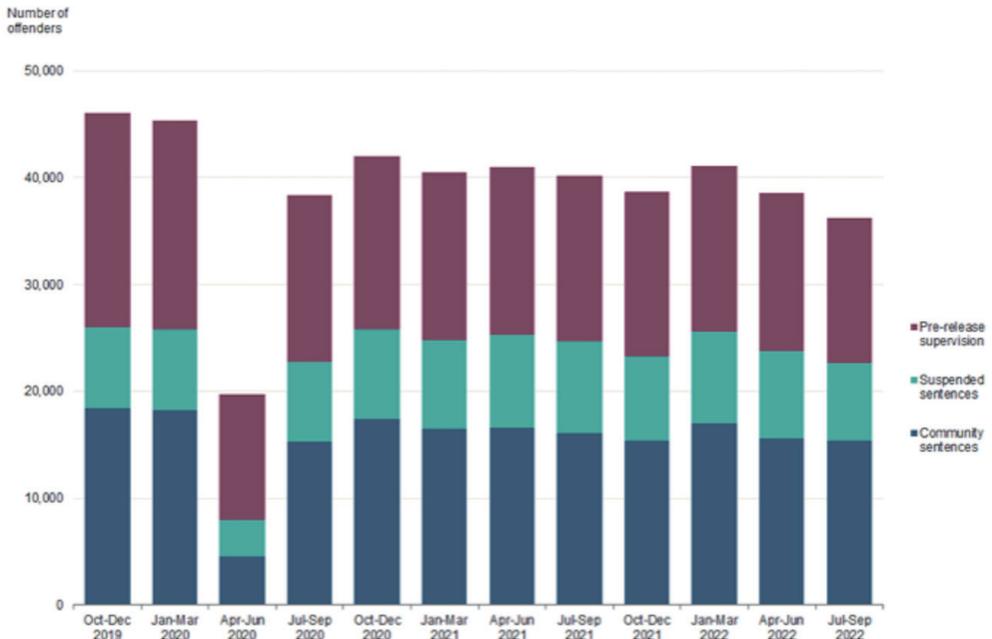

Рисунок 4. Вимоги осіб, якими опікується Служба пробачії (за час пандемії)

Цікавим для нас є те, що у осіб, яким Службою пробачії призначено громадський нагляд (*Community Order, далі – CO*) та умовне позбавлення волі *Suspended Sentence Order*, спостерігалось збільшення кількості персональних, медичних та інших потреб, порівняно з тим самим кварталом 2021 року. У *CO* вимоги щодо психічного здоров'я, соціальної ізоляції, лікування алкоголізму, лікування наркозалежності та неоплачуваної роботи зросли на 54% до 346, на 19% до 246, на 13% до 972, на 12% до 912 і на 2% до 7763 відповідно. У *SSO* потреба в лікуванні алкоголізму, психічних розладів та наркоманії зросла на 12% до 505, на 9% до 165 і на 2% до 551 відповідно. З моменту запровадження наприкінці 2020 року ви-

моги щодо утримання від вживання алкоголю та моніторингу почала зростати кількість звернень. Дані за липень-вересень 2022 року свідчать про збільшення на 51% до 762 та 41% до 381 в рамках СО та SSO відповідно порівняно з аналогічним кварталом 2021 року. Що стосується найбільш часто використовуваних комбінацій вимог, то в період з липня по вересень 2022 року порівняно з аналогічним періодом минулого року вимоги щодо реабілітації в поєднанні з утриманням від вживання алкоголю, лікуванням наркозалежності та лікуванням алкоголізму зросли на 66%, 24% та 21% відповідно в рамках СО. За той самий період в рамках SSO вимоги до реабілітації, поєднані окремо з утриманням від вживання алкоголю та лікуванням алкоголізму, зросли на 56% та 28% відповідно [13].

Очевидно, що такий результат впливу пандемії в тому числі на осіб, до яких застосовується інститут пробації, корелюється із загальним збільшенням показників депресій та психічних розладів. Згідно з даними ВООЗ, пандемія COVID-19 завдала величезної шкоди психічному здоров'ю, шкоди, яку ми все ще намагаємося повністю усвідомити. Ще до пандемії ВООЗ підрахувала, що кожен шостий дорослий працездатного віку мав той чи інший психічний розлад. Дослідження, проведене на замовлення ВООЗ, вказує на те, що під час пандемії рівень депресії та тривоги зріс більш ніж на 25% [14].

ВИСНОВКИ

Ураховуючи вищезазначені характерні риси та статистичні дані, можемо резюмувати, що відбування покарань в пенітенціарних установах Англії та Уельсу має такі особливості, як:

-по-перше, система категорій виправних установ. У пенітенціарних установах Англії та Уельсу існує система категорій, що розподіляє в'язнів залежно від ступеня небезпеки, яку вони становлять для інших. Ця система враховує різні фактори, такі як ступінь тяжкості злочину, рівень агресивності та небезпечності для суспільства, наявність попередніх відбутих покарань тощо;

-по-друге, розподіл за типами в'язниць. В Англії та Уельсі існує розподіл за типами в'язниць, які відрізняються за рівнем забезпечення та рівнем небезпеки. Найвищий рівень забезпечення мають в'язниці категорії «А», які є найбільш суворими, тоді як в'язниці категорії «D» відповідають менш суворим умовам. Крім того, у більшості випадків відбування покарання в Англії та Уельсі здійснюється в режимі колективного утримання, коли в'язні живуть разом у великих камерах або палатах. Проте існують також індивідуальні камери для в'язнів з високим рівнем ризику;

-по-третє, персональна підтримка, реабілітація та реституція в'язнів. Система відбування покарань в Англії та Уельсі робить значний акцент на підтримці в'язнів та наданні їм можливості для підвищення кваліфікації та отримання нових навичок. В'язні можуть брати участь у різних програмах навчання, навчальних курсах та інших діях, які допомагають їм повернутися до суспільства. Більше того, в пе-

нітенціарних установах Англії та Уельсу зроблено акцент на дотриманні прав людини. Так, в'язні мають право на відвідування родичів та друзів, право на медичну допомогу та право на вірування;

-по-четверте, контроль за умовами утримання. В Англії та Уельсі діє система контролю за умовами утримання в'язнів. Органи, що займаються контролем, проводять інспекції, перевірки, аналіз дотримання прав і свобод ув'язнених. Також в'язні мають можливість подавати скарги на умови утримання та порушення своїх прав.

Слід також зробити висновок, що під впливом обмежень, що були спричинені пандемією COVID-19, в Англії та Уельсі знизився рівень злочинності, а також збільшилися показники щодо кількості судових рішень про застосування до осіб нагляду Служби пробачії Його Величності.

Результати цього дослідження можуть бути використані при підготовці фахівців із вітчизняного та зарубіжного пенітенціарного права на профільних факультетах вищих навчальних закладів, а також слугують для нас основою для подальших досліджень пенітенціарного права Великобританії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Хавронюк М. І. Наукове осмислення правової доктрина та кримінального законодавства зарубіжних країн. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1(1). С. 298–347.
- [2] Реформа пенітенціарної ситеми в Україні. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/reformuvannya-sistemi-probaciyi-ta-resocializaciya> (дата звернення: 27.02.2023).
- [3] Lindsey R. Riback, Peter Dickson, Keyanna Ralph, Lindsay B. Saber, Rachel Devine, Lindsay A. Pett, Alyssa J. Clausen, Jacob A. Pluznik, Chava J. Bowden, Jennifer C. Sarrett, Alysse G. Wurcel, Victoria L. Phillips, Anne C. Spaulding and Matthew J. Akiyama. Coping with COVID in corrections: a qualitative study among the recently incarcerated on infection control and the acceptability of wastewater-based surveillance. *Health & Justice*. 2023. № 11 (5). Р. 1–13.
- [4] Яцишин М. М., Крисюк Ю. П. Перспективи реформування пенітенціарної системи України: досвід Фінляндії. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2018. № 3(5). С. 102–110.
- [5] Пузирьов М. С. Виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у зарубіжних країнах. *Актуальні проблеми публічного та приватного права: монографія / Андрущенко Т. С., Аніщенко В. О., Зливко С. В. та ін. ; за заг. ред. Ніщимної С. О. Чернігів : Академія Державної пенітенціарної служби, 2018. С. 366–428.*
- [6] Criminal Justice Act 2003. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents> (дата звернення: 13.02.2023).
- [7] Лучко С. В. Методологія дослідження пенітенціарної системи України. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Юридичні науки*. 2013. № 2 (5). С. 151–157.
- [8] Commons Library Research Briefing, 25 October 2022 UK Prison Population Statistics. URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN04334/SN04334.pdf> (дата звернення: 13.02.2023).

- [9] Ministry of Justice Offender Management Statistics Quarterly, figure correct as of 30 June 2022. URL: <https://www.gov.uk/government/statistics/offender-management-statistics-quarterly-july-to-september-2022/offender-management-statistics-quarterly-july-to-september-2022> (дата звернення: 18.02.2023).
- [10] Scottish Prison Service Prison Population, 24 June 2022. URL: <https://www.sps.gov.uk/Corporate/Information/SPSPopulation.aspx> (дата звернення: 13.02.2023).
- [11] Department of Justice Weekly Situation Reports, 25 June 2022. URL: <https://www.justice-ni.gov.uk/articles/weekly-situation-reports-october-2015#toc-0> (дата звернення: 14.02.2023)
- [12] National statistics/Criminal court statistics quarterly: July to September 2022. URL: <https://www.gov.uk/government/statistics/criminal-court-statistics-quarterly-july-to-september-2022> (дата звернення: 13.02.2023)
- [13] National statistics/Offender management statistics quarterly: July to September 2022. URL: <https://www.gov.uk/government/statistics/offender-management-statistics-quarterly-july-to-september-2022/offender-management-statistics-quarterly-july-to-september-2022#fn:5> (дата звернення: 27.02.2023)
- [14] WHO Director-General's opening remarks at the Mental Health at Work panel, World Economic Forum – 18 January 2023. URL: <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-mental-health-at-work-panel--world-economic-forum---18-january-2023> (дата звернення: 28.02.2023).

REFERENCES

- [1] Khavroniuk, M. I. (2013). Scientific comprehension of legal doctrine and criminal legislation of foreign countries. *Bulletin of the Association of Criminal Law of Ukraine*, 1(1), 298–347.
- [2] Reform of the penitentiary system in Ukraine. Government portal. (2023, February). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/reformuvannya-sistemi-probaciyi-ta-resocializaciya>.
- [3] Lindsey, R. Riback, Peter, Dickson, Keyanna, Ralph, Lindsay, B. Saber, Rachel, Devine, Lindsay, A. Pett, Alyssa, J. Clausen, Jacob, A. Pluznik, Chava, J. Bowden, Jennifer, C. Sarrett, Alysse, G. Wurcel, Victoria, L. Phillips, Anne, C. Spaulding, & Matthew, J. Akiyama. (2023). Coping with COVID in corrections: a qualitative study among the recently incarcerated on infection control and the acceptability of wastewater-based surveillance. *Health & Justice*, 11(5), 1–13.
- [4] Yatsyshyn, M. M., & Krysiuk, Y. P. Prospects for reforming the penitentiary system of Ukraine: the experience of Finland. (2018). *Bulletin of the Penitentiary Association of Ukraine*, 3(5), 102–110.
- [5] Puzyriov, M. S. (2018). Execution of punishment in the form of imprisonment for a certain period in foreign countries. *Actual problems of public and private law: a monograph / Andrushchenko T. S., Anishchenko V. O., Zlyvko. S. V. and oth.; Nishymna S. (Ed.)* Chernihiv: Academy of the State Penitentiary Service, 366–428.
- [6] Criminal Justice Act 2003. (2023, February). Retrieved from <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents>.
- [7] Luchko, S. V. (2013). Methodology of research of the penitentiary system of Ukraine // *Bulletin of the Alfred Nobel University of Dnipro. Legal Sciences*, 2(5), 151–157.
- [8] Commons Library Research Briefing, 25 October 2022 UK Prison Population Statistics. (2023, February). Retrieved from <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN04334/SN04334.pdf>.

- [9] Ministry of Justice Offender Management Statistics Quarterly, figure correct as of 30 June 2022. (2023, February). Retrieved from <https://www.gov.uk/government/statistics/offender-management-statistics-quarterly-july-to-september-2022/offender-management-statistics-quarterly-july-to-september-2022> .
- [10] Scottish Prison Service Prison Population, 24 June 2022. (2023, February). Retrieved from <https://www.sps.gov.uk/Corporate/Information/SPSPopulation.aspx>.
- [11] Department of Justice Weekly Situation Reports, 25 June 2022. (2023, February). Retrieved from <https://www.justice-ni.gov.uk/articles/weekly-situation-reports-october-2015#toc-0>.
- [12] National statistics/Criminal court statistics quarterly: July to September 2022. / (2023, February). Retrieved from <https://www.gov.uk/government/statistics/criminal-court-statistics-quarterly-july-to-september-2022>.
- [13] National statistics/Offender management statistics quarterly: July to September 2022. (2023, February). Retrieved from <https://www.gov.uk/government/statistics/offender-management-statistics-quarterly-july-to-september-2022/offender-management-statistics-quarterly-july-to-september-2022#fn:5>.
- [14] WHO Director-General's opening remarks at the Mental Health at Work panel, World Economic Forum – 18 January 2023. (2023, February). Retrieved from <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-mental-health-at-work-panel--world-economic-forum---18-january-2023>.

Вікторія Ігорівна Шуліка

Аспірантка

Кафедра теорії та історії держави і права, юридичний факультет
Волинський національний університет імені Лесі Українки
43025, м. Луцьк, проспект Волі, 13

Viktoriia I. Shulika

Postgraduate

Department of Theory and History of State and Law, Faculty of Law
Lesya Ukrainka Volyn National University
13 Voli Ave., Lutsk, Ukraine, 43025

Рекомендоване цитування: Шуліка В. І. Класифікація виправних установ та особливості відбування покарань в пенітенціарних установах Англії та Уельсу. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. № 2. С. 227–243.

Suggested Citation: Shulika, V. I. (2023). Classification of penal institutions and the specifics of punishment execution in the penitentiary facilities of England and Wales. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 30(2), 227–243.

Стаття надійшла / Submitted: 17/04/2023

Доопрацьовано / Revised: 17/05/2023

Схвалено до друку / Accepted: 30/06/2023